

RECENZJE I OMÓWIENIA

[Ks.] Janusz Mariański, *Peter Ludwig Berger (1929-2017): przejście od teorii sekularyzacji do desekularyzacji*, Wydawca: Wyższa Szkoła Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie, Lublin 2021, 216 stron (ISBN 978-83-934625-7-5)

Książka ma wartość nieprzeciętną z wielu powodów. Warto zwrócić uwagę przynajmniej na jeden z nich. Otóż stanowi ona prezentację interesujących przemyśleń amerykańskiego socjologa religii, którym jest Peter Ludwig Berger (1929-2017). Podejmuje on rozważania dotyczące zmian, jakie następują przy przechodzeniu od społeczeństwa tradycyjnego do społeczeństwa modernistycznego. W swoich rozważaniach dochodzi do zaskakującej konkluzji, wedle której sekularyzacja nowoczesności czy ponowoczesności wcale nie jest czymś oczywistym. Nie może być już interpretowana w oparciu o dotychczas niemal powszechnie przyjmowane teorie. Sekularyzacji bowiem towarzyszy desekularyzacja - zjawisko będące przedmiotem badań między innymi socjologów religii. Niejako wprowadzeniem w problematykę desekularyzacji jest wcześniejsza książka ks. Janusza Mariańskiego nosząca tytuł: *Desekularyzacja we współczesnym świecie. Mit czy rzeczywistość?* (Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2010). Obie książki wpisują się w twórczy dyskurs na temat rzeczywistej sekularyzacji, która chociaż we współczesnym świecie jest faktem, to jednak nie jest bynajmniej zjawiskiem cywilizacyjnie zdeterminowanym. Jest to stwierdzenie uzasadnione nade wszystko dlatego, iż sekularyzacji towarzyszy właśnie desekularyzacja.

Autor książki, wybitny socjolog religii ze środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, ks. prof. Janusz Mariański, analizuje myśl Bergera, uwzględniając perspektywę wynikającą z własnego doświadczenia badawczego. We wstępie do tej cennej pozycji wydawniczej ks. Mariański napisał: „W swojej klasycznej formie paradygmat «modernizacja - sekularyzacja - świeckość kultury i społeczeństwa», zakładający utratę wiary, nie pasuje do wielu krajów azjatyckich, nie mówiąc już o społeczeństwie amerykańskim, w którym modernizacja i świeckość państwa nie oddziałują negatywnie na religijność Amerykanów. Ewangelikanizm protestancki rozwija się bardzo intensywnie, z ogromną dynamiką, i jest w stanie zmieniać krajobraz religijny w krajach Trzeciego Świata i w Ameryce Południowej. Jeśli nawet modernizacja społeczna wywiera często negatywny wpływ na przemiany religijności we współczesnym świecie, to nie

jest to czynnik jedyny oddziałujący na te przemiany. Socjolog amerykański Peter L. Berger (deklarujący się jako luteranin) mówi wprost o desekularyzacji i wskazuje na wzrost znaczenia religii we współczesnym świecie. Ożywienie religijne - jego zdaniem - dotyczy wszystkich wielkich religii” (s. 7).

Analizę i zarazem charakterystykę rozważań Bergera Autor książki zawarł w pięciu rozdziałach. Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie czytelnika w obszar socjologii religii. Ułatwia spojrzenie na religię i religijność w perspektywie socjologicznej. W rozdziale drugim została scharakteryzowana religia w społeczeństwie tradycyjnym i nowoczesnym. Ciekawa jest uwaga końcowa, wedle której nowoczesność - zdaniem Bergera - jest nie tyle katalizatorem procesów sekularyzacyjnych, co wielkim motorem pluralizmu. Rozdział trzeci przynosi zwięzły opis socjologiczny sekularyzacji, ze szczególnym uwzględnieniem jej przejawów w Europie Zachodniej. Kolejny rozdział, czwarty, stanowi analizę pluralizmu społeczno-kulturowego podejmowaną w odniesieniu do religii i moralności. W konkluzji Autor streszczając myśl Bergera, zauważa, iż nowoczesność nie powoduje sekularyzacji, lecz prowadzi raczej do pluralizmu. Jednakże procesy pluralizacji (a także i indywidualizacji) wiążą się z dezinstytucjonalizacją i detradycjonalizacją, erozją religijności kościelnej, dewaluacją struktur kościelnych lub ich modernizacją (por. s. 129). Ostatni rozdział, piąty, prezentuje zjawisko względnie proces desekularyzacji w aspekcie teoretycznym. Nie jest to wszakże dokładne sformułowanie teorii desekularyzacji, lecz próba dyskusji na ten temat, do której Berger usiłuje wciągnąć środowisko socjologów religii. Dlatego bardzo trafnie wydaje się być zatytułowany pierwszy paragraf tego rozdziału: „Teoria desekularyzacji w ofensywie”.

W zakończeniu książki ks. Mariański stwierdza, że wielu socjologów dostrzega we współczesnym świecie nie tylko procesy sekularyzacyjne, ale także zjawiska powrotu religii w jej nowych formach i kształtach. W tym kontekście Autor stawia pytanie: Czy teza o powrocie religii i powrocie *sacrum*, o rewitalizacji procesów religijnych, o zahamowaniu sekularyzacji odnosi się do faktów, czy też jest mitem, a zarazem pocieszeniem dla przeciwników sekularyzacji? „Obecnie część socjologów w Polsce - za Peterem L. Bergerem - przyjmuje tezę desekularyzacyjną (formułowaną rozmaicie) jako prawdopodobną (np. Tomasz Adamczyk, Andrzej Kasparek, Maria Libiszowska-Żółtkowska, Janusz Mariański, Andrzej Potocki, Piotr Sztompka, Wojciech Świątkiewicz, Viktor Yelensky). Główne tezy socjologii religii Petera L. Bergera rzadko są poddawane w wątpliwość, a jeszcze rzadziej bezpośrednio kwestionowane” (s. 178). Do tego rodzaju nie budzących większych wątpliwości tez szczególnie należą dwie: pierwsza - związana z odrzuceniem teorii sekularyzacji i przyjęciem teorii desekularyzacji oraz druga - teoria pluralizmu religijnego. Obydwie teorie (tezy) znajdują swoje rozwinięcie w prezentowanej książce, którą choćby tylko z tego powodu warto przeczytać. Jest napisana ze znanstwem, profesjonalnie, z zachowaniem wymogów metodologii naukowej, a zarazem odznacza się przystępnym językiem, zrozumiałym także dla nie-socjologów.

Do jej przeczytania wypada zachęcić zarówno socjologów religii czy w ogóle znawców problematyki dotyczącej sekularyzacji i pluralizmu religijnego, jak i teologów i tych wszystkich, którzy zaniepokojeni są osłabieniem roli i znaczenia religii w „ponowoczesnym” świecie. Okazuje się wszakże, iż niektóre zjawiska lub procesy, w powszechnym przekonaniu postrzegane jako oczywistość, opierają się na teoriach, które można racjonalnie podważyć. Dobrym tego przykładem jest właśnie sekularyzacja, którą kwestionuje teoria desekularyzacji.

Jan Mazur *OSPPE*